

”När de där borta kommer och tar över”

- En studie om det sociala livet på Sottunga och missnöjet mot den planerade kommunsammanslagningen.

”When the once over there come and take over”

- A study of Sottunga’s social life and the dissatisfaction with the planned municipal assembly

Fredrik Svanberg

"När de där borta kommer och tar över"

- En studie om det sociala livet på Sottunga och missnöjet mot den planerade kommunsammanslagningen.

"When the once over there come and take over"

- A study of Sottunga's social life and the dissatisfaction with the planned municipal assembly

Fredrik Svanberg

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land.

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2018

Omslagsbild: Bild på restaurang Salteriet i hamnen på Sottunga. Bild: Fredrik Svanberg

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Socialt kapital, System och Livsvärld, Sottunga, Framtid, Kommunsammanslagning & Social tillit

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Landskapsregeringen på Åland driver idag arbetet med att slå samman dagens 16 fristående kommuner till fem större kommuner. Sjunkande invånarantal, en växande globalisering samt brist på ekonomiskt kapital i många kommuner bidrar till att frågan om en kommunsammanslagning nu är aktuellare än någonsin tidigare. Beslutsfattandet flyttar genom en kommunsammanslagning längre ifrån invånarna, vilket väcker starka känslor i många kommuner och hos många invånare. I undersökningar som gjorts visar resultatet att åsikterna går isär, både beroende på ålder, kommun och kön. Detta har i sin tur skapat splittringar mellan kommuner, invånare och Landskapsregeringen.

Syftet med denna studie är att se hur invånarna på Åland upplever och talar om en framtida sammanslagning, där 16 kommuner ska slås samman till fem. För att närma mig detta har fokus legat på Sottunga kommun som ligger i Ålands skärgård mellan Sverige och Finland. Studien syftar även till att belysa de faktorer som upplevs som viktiga för att få en fungerande demokrati där invånarna litar på och har förtroende för de styrande politikerna.

Studien bygger på en kvalitativ ansats där intervjupersonernas berättelser och argument har legat i fokus. Empirin har kompletterats med relevant litteratur för att få en bredare förståelse för de teoretiska verktyg som har använts i uppsatsen. Med hjälp av en berättelseanalytisk ingång har analysen utförts för att öka förståelsen för varför invånarna i Sottunga tänker och argumenterar som de gör gentemot en kommunsammanslagning. Studien belyser även hur invånarna pratar om platsen Sottunga, kommunen samt de särskiljande egenskaper som uppstått genom den geografiska placeringen av kommunen.

Den utförda analysen visar att invånarna känner att det finns flertalet problem och osäkerheter med den planerade kommunsammanslagningen. Det starka sociala kapitalet och det sammanlänkande sociala kapitalet på platsen har bidragit till att det har bildats motsättningar och konflikter med grupper som befinner sig utanför Sottunga. Det finns en uttalad brist av det överbyggande sociala kapitalet gentemot andra kommuner och Landskapsregeringen. De system som nu bland annat kommer till uttryck genom Landskapsregeringen på Åland och som påverkar livsvärlden i Sottunga har dessutom bidragit till en ökad osäkerhet hos befolkningen där oron för framtiden är påtaglig. Analysen visar även hur invånarna på Sottunga ser på dessa förändringar och hur de kan komma att påverkas genom bland annat en minskad lokal demokrati. Studien har bidragit till ökad kunskap om olika faktorer som har en avgörande roll vid stora strukturella samhällsförändringar samt för att få en välsmord demokratisk kedja.

Nyckelord: Socialt kapital, System och Livsvärld, Sottunga, Framtid, Kommunsammanslagning & Social tillit

Abstract

Landskapsregeringen at the Åland Islands carries the work of merging the 16 independent municipalities into five major municipalities. Decreasing population, growing globalization and lack of economic capital in many municipalities make the issue of a municipality merge more up-to-date now than ever before. The decisions will be made further from the inhabitants if the merge proceeds, which causes strong feelings in many municipalities and among inhabitants. In studies conducted, the result shows that the views differ, depending on age, municipality and gender. This has in turn created divisions between municipalities, residents and Landskapsregeringen.

The purpose of this study is to see how the inhabitants at the Åland Islands experience and talk about a fusion, where 16 municipalities will be merged into five. To approach this, the focus has been in Sottunga municipality, which lies in the Åland Islands archipelago between Sweden and Finland. The study also aims at highlighting the factors that are perceived to be important in order to achieve a functioning democracy where residents trust the ruling politicians.

The study is based on a qualitative approach in which the stories and arguments of the interviewees have been in focus. The Empirical data has been supplemented with relevant literacy to gain a broader understanding of the theoretical tools used in the essay. Using a narrative analytical input, the analysis has been conducted to increase understanding of why residents of Sottunga think and argue as they do to a fusion of municipalities. The study also illustrates how residents talk about Sottunga, the municipality and the distinctive characteristics that have arisen through the geographical location of the municipality.

The analysis shows that the residents feel that there are several problems and uncertainties with the planned fusion of municipalities. A strong social capital and the bonding social capital on the site have contributed to the formation of contradictions and conflicts with groups outside of Sottunga. There is a pronounced lack of bridging social capital vis-à-vis other municipalities and Landskapsregeringen. The systems now expressed, inter alia, by the Landskapsregeringen at Åland and affecting the lifeworld in Sottunga, have also contributed to increased population insecurity, where concerns about the future are apparent. The analysis also shows how the residents of Sottunga look at these changes and how they can be affected by, among other things, a reduced local democracy. The study has contributed to increased knowledge of various factors that play a decisive part in major structural changes in society as well as for a well-behaved democratic chain.

Keywords: Social Capital, System and Lifeworld, Sottunga, Future, fusion of municipalities.

Äntligen är klockan omställd till sommartid. Äntligen blir kvällarna längre och det känns i hela kroppen att det går mot sommar. Min färja mot Sottunga avgår från hamnen i Långnäs klockan 09.20. När klockan nu ringer vid 07.20 är jag inte lika glad över att klockan ställts om till sommartid. Eftersom Åland ligger i en annan tidszon än Sverige betyder det att min mentala klocka endast är 05.20, att få fötterna över sängkanten har aldrig någonsin varit jobbigare.

Snön väller ned när färjan tillslut anländer till hamnen, det är jag och tre andra bilar som ska med på färjan som går mellan sju av Ålands alla skärgårdsöar. Trots att det är i slutet av mars ligger fortfarande isen över fjärdarna. Båten sickackar fram mellan öarna i den redan uppbrutna isfåran, det skakar i båten när den kör mot de stora isflaken som ligger i farleden. Molnen spricker upp och lagom till att det är dags för mig att köra av färjan på Sottunga skiner solen. I hamnen möts jag av små stugor och en tom båthamn. Det är bara båtarna och folket runt den mysiga restaurangen i hamnen som saknas för att få den rätta sommarkänslan. En stor kryssningsfärja glider förbi precis utanför hamnen. Jag kliar mig en extra gång i ögonen för att se om det verkligen är sant. Färjan sickackar fram mellan kobbar och sten och det ser inte ut att vara mer än ett tiotal meter mellan båten och land. I den annars vindstilla och tysta omgivningen hörs musiken från ett av båtens alla dansgolv, en remix av EdSheeran's låt "Shape of you" spelas på högsta volym. Jag sätter mig i bilen och kör på den sex kilometer krokiga asfaltsvägen från hamnen, förbi den röda kyrkan och vidare upp till byn. Två damer är ute och går med cyklarna mitt på vägen som hälsar glatt när jag glider förbi, ryktet har spridit sig i byn att en student från Sveriges lantbruksuniversitet ska komma och göra intervjuer med de boende på ön. Jag parkerar bilen vid kommunens bibliotek och kommunkontor. Byn är inte stor men jag blir förvånad över allt ön har att erbjuda sina 96 invånare. Den nyrenoverade och fina skolan med tillhörande gymnastiksal gränsar mot de nyplöjda åkrarna och lägger en stor skugga över postkontoret som ligger rakt över vägen. Nu går det att skymta byns andelshandel mellan träden, ett

litet rött hus med vita detaljer runt fönster och hörn. Biblioteket ligger mitt i korsningen som delar byvägen i två, det är ett vitt tegelhus och ser ut att vara byggt på 70-talet. I samma hus ligger även kommunkontoret som denna dag är nedsläckt på grund av påskledighet. Förutom det har kommunen en egen tidning samt egen hälso- och sjukvård för invånarna. En blå ny- och vältvättad bil glider förbi mig när jag går och utforskar byn, vi hälsar glatt på varandra och föraren glider sedan sakta vidare genom byn.

Aldrig tidigare har jag upplevt denna tystnad. En tystnad som ger lugn långt in i själen och som jag kommer kunna leva länge på. Solen gassar på genom buskarna vid vägen och det luktar vår. Jag går förbi den nyrenoverade skolan och trots att det är en helt vanlig måndag är cykelstället tomt och skolgården öde. I resten av byn är det livat, folk som är ute och går eller står och solar mot en vägg i jakten på D-vitamin. Här synes ingen ha bråttom utan saker och ting får ta den tid det tar, kanske hör det ihop med att Sottunga faktiskt är ett väldigt välmående folk?

Förord

Idén till denna uppsats kom till stånd för ett år sedan då jag spenderade stora delar av sommaren på Åland. Jag tog då del av det nyhetsflöde som figurerade på ön och fick därigenom för första gången höra om kommunen Sottunga med 96 invånare. Jag visste redan innan att jag ville skriva om något med en koppling till Åland och när jag fick höra om den planerade kommunsammanslagningen var inte valet svårt. Kommunsammanslagningen är en fråga som är högaktuell eftersom den berör alla invånare bosatta på Åland vilket även bidrog till att jag kände att ämnet var värt att skriva om.

Jag skulle vilja rikta ett Stort Tack till de invånare på Sottunga som har låtit sig bli intervjuade, utan er medverkan hade inte mitt arbete varit genomförbart.

Innehåll

1. INGÅNG	10
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	11
METOD.....	12
ANALYTISKA BEGREPP	14
VÄGEN HIT	18
INFORMANTERNA.....	22
2. FRAMTIDSTRO & LOKAL TILLIT.....	23
3. MOBILISERING & INTERAKTIONER	33
4. BERÄTTANDET OM SOTTUNGA.....	38
5. VÄGEN VIDARE	43
6. LITTERATUR	45
TRYCKTA KÄLLOR	47
OTRYCKTA KÄLLOR	48

Figurförteckning

Figur 1. Karta över delar av Östra Svealand, Egentliga Finland samt Åland med skärgård. Källa: Apple kartor. Bearbetad av Fredrik Svanberg.....	19
Figur 2. Översikt över dagens 16 kommuner. Källa: Yle Nyheter. Bearbetad av Fredrik Svanberg	20
Figur 3. Översikt över den planerade kommundragningen. Källa: Yle Nyheter. Bearbetad av Fredrik Svanberg	20

1. Ingång

Sottunga är en av Ålands sex skärgårdskommuner som består av 96 invånare och är belägen mellan Åland och Finland. Utanför Sottungas hamn går farleden för båttrafik vilket påverkat kommunen genom tiderna. Den geografiska positionen har medfört att befolkningen på Sottunga alltid har fått stå på egna ben och själva löst de problem som uppkommit. På senare tid har deras rätt att själva bestämma över platsen minskat på grund av att övergripande institutioner och organisationer har fått större makt. Detta har i sin tur lett till konflikter och konfrontationer mellan Sottunga kommun och de statliga och överstatliga institutioner som påverkar samhällets uppbyggnad.

Åland är anslutet till OECD (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling). Det är en organisation som sedan starten 1961 jobbat för att utveckla ett utbrett ekonomisk samarbete mellan medlemsländerna samt för att vidareutveckla de länder som är anslutna till organisationen. Enligt organisationens hemsida har de bland annat bidragit till en ökad tillväxt samt en ökad levnadsstandard inte bara för medlemsländerna utan även för hela omvärlden. De beslut som tas av OECD påverkar miljontals invånare i 21 olika länder (Regeringskansliet, 2015). Medlemsländerna är ständigt utsatta för ett förändringstryck; ekonomisk press, en åldrande befolkning samt procentuellt en lägre andel personer i arbete i förhållande till de unga och äldre som nu står utanför arbetskraften (Kommunförbundet, 2010). I det Åländska landsbygdsutvecklingsprogrammet (Regeringen, 2017:84ff) avspeglas fler av de beslut som OECD har tagit. Det handlar bland annat om kunskapsutveckling och innovationer inom jordbruk, råd-

givning samt stöd för att bedriva eller starta upp en ekologisk produktion. På landsbygden har inte pengar samma roll som i större samhällen, där finns det istället andra mervärden för att få samhället att fungera. Att ha förtroende för andra individer, kompetens och gemensamma insatser i samhället ligger till grund för att bygga broar över de svaga strukturer som finns i många samhällen på landsbygden. Beslut som OECD har tagit ligger även till grund för den planerade kommunammanslagningen där samhällen ska rationaliseras och effektiviseras (Kommunförbundet, 2010).

Syfte och Frågeställning

Genom den pågående globaliseringen har många beslutsfattande organ flyttat från lokalsamhället till en övergripande organisationsnivå. Beslut tas idag oftast lång ifrån de som påverkas av besluten och vägen till beslutsfattare är idag längre än vad den någonsin varit. Tack vare Sottungas småskalighet och geografiska position har de behållit mycket av beslutsfattandet. Det är där fortfarande kort väg till de som fattar beslut vilket har bidragit till att den lokala demokratin fortfarande är stark. I de övergripande organisationerna, Landskapsregeringen och EU, tas beslut utan hänsyn till de lokala samhällenas uppbyggnad och förutsättningar. Hur påverkas och uppfattar invånare de beslut som tas av institutioner och organisationer som inte har en tydlig koppling till den aktuella platsen? Ett sätt att få svar på detta är att närma sig de individer som bor eller verkar på en specifik plats där detta är extra tydligt.

Syftet med denna studie är att undersöka hur invånarna i Sottunga kommun talar om och upplever den planerade kommunsammanslagningen. De frågor som har legat till grund för denna studie är:

- Hur är en kommun och ett samhälle på 96 invånare uppbyggd?
- Vad är det för skillnad på de samarbeten kommunen idag har och en kommunsammanslagning?

Jag har valt dessa frågeställningar för att jag anser att de kan hjälpa mig att uppfylla syftet - att se hur invånarna pratar om en sammanslagning. För att få reda på det behöver jag ha bakgrundsfakta om hur samhället är uppbyggt och hur det fungerar idag, vilket jag får svar på genom min första frågeställning. Den andra frågeställningen hjälper mig att få en fördjupad uppfattning om de samarbeten som idag finns mellan Sottunga och grannkommunerna samt möjligheten att höra hur informanterna talar om samhället idag och hur det skulle ändras vid en sammanslagning.

Metod

Det material som ligger till grund för denna uppsats bygger på två veckors fältarbete som genomfördes under slutet av mars 2018 på Åland och på Sottunga. Sju semistrukturerade intervjuer utfördes med invånare från Sottunga kommun eller med personer som på något sätt har en nära koppling till kommunen och platsen. De intervjuade personerna som studien bygger på har på olika sätt en viktig roll för samhällets och kommunens fortlevnad, de jobbar bland annat som politiker, entreprenörer, företagare och lärare på Sottunga. De är alla väl insatta i samhällets uppbyggnad. Alla informanter är på något sett aktiva i arbetet med att utveckla bygden. Fyra av informanterna har bott på annan plats under några år men har sedan valt att återvända

och bosätta sig på Sottunga igen. Alla intervjuade har bott eller verkat större delen av sitt liv på Sottunga.

När jag inte anger andra referenser i texten bygger jag på information från intervjupersonerna. Eftersom jag använt mig av öppna intervjufrågor där jag låtit intervjupersonerna bestämma vart fokus i intervjun hamnat har validiteten stärkts (jfr. Kvale & Brinkman, 2013: 262f).

I insamlingen av material har jag i första hand försökt få människor att berätta om hur det är att leva på Sottunga. Sådana berättelser har sedan kompletterats med frågor kring hur de intervjuade beskriver relationerna till de två angränsande kommunerna Kökar och Föglö. Utgångspunkten har därmed varit att få människor att berätta om det vardagsliv de faktiskt lever. Dessa berättelser har jag sedan tematiserat med sikte på att diskutera hur informanterna förhåller sig till en eventuell kommunsammanslagning.

Under fältarbetet gjorde jag observationer av bland annat platsen och hur folk interagerar med varandra. De flesta observationer har varit spontana men jag har även gjort några planerade observationer för att få en bättre överblick över hur samhället fungerar samt för att få en bättre förståelse av och känsla för det som informanterna har berättat under intervjuerna. De spontana observationerna utfördes på de platser jag besökte eller passerade. De planerade observationerna utfördes bland annat i byn på Sottunga för att få en mer fördjupad känsla över det informanterna berättade om. Genom de observationer och intryck som samlades in har bilden av hur platsen ser ut samt hur den hänger samman med intervjumaterialet förstärkts. Jag har däremot valt att inte lyfta fram de intryck och observationer jag samlade in på platsen i texten, eftersom observationerna bara har använts av mig för att bearbeta det material jag samlat in.

Informanterna har kunnat påverka och utforma sina berättelser genom att jag använt öppna frågor i intervjuerna. Genom intervjuerna har jag försökt fånga informanternas personliga tankar om deras roll i kommunen samt varför de normer och värderingar som idag finns på platsen ser ut som de gör (jfr. Teorell & Svensson 2007:152). Urvalet av informanter har gjorts utifrån individernas position eller relation till Sottunga. Jag har gjort detta urval för att få fler infallsvinklar och på så sätt få en mer korrekt helhetsbild av hur det ser ut på platsen (jfr. Teorell & Svensson 2007:150ff).

Analytiska begrepp

Det material jag har samlat in består av informanternas berättelser om sina vardagliga liv och tankar om den planerade kommunsammanslagningen. Detta material har jag sedan analyserat som berättelser, eller narrativ, med sikte på att söka bestämda mönster i hur man framställer sig själva i relation till andra. Ett av de teman som visade sig vara viktigt i berättelserna handlade om sammanhållningen mellan invånarna på Sottunga, dvs. om den sociala tillit som berättelserna lyfter fram. Tilliten framstod i många fall som ett socialt kapital som underlättade för invånarna att få saker gjorda (Putnam 1993). När berättelserna emellertid kom in på relationerna till såväl grannkommunerna som till landskapsregeringen fanns ett större inslag av misstänksamhet. På så sätt kan man säga att det fanns ett starkt sammanhållande (bonding) socialt kapital med få överbryggande (bridging) inslag. När vi sedan talade mer uttalat om den eventuella kommunsammanslagningen framkom berättelser som kan sägas beskriva det egna lokalsamhället mer som en livsvärld, medan världen runt omkring mer präglades av att representera systemet (jfr. Habermas 1987). De utom-

stående beskrevs som aktörer som ville uppnå mätbara och tydliga resultat, till exempel i frågor om budget och ekonomi, medan Sottung-aborna själva framställde sig som mer intresserade av sammanhållning och gemenskap. Detta präglade också hur berättelserna angav synen på framtiden antingen som fylld av hopp eller fylld av oro (jfr. Hage 2003).

I den första analysdelen är tre övergripande begrepp aktuella. Begreppen har stora likheter med varandra och de har därför kopplats samman. Begreppen som använts är social tillit (Rothstein, 1998), Putnams (1993) definition av bonding & bridging socialt kapital (sammanbindande och överbryggning), samt Ghassan Hages (2003) diskussion kring framtidstro och oro.

Social tillit bygger på hur individer interagerar med andra i sin omgivning. En stark social tillit kan förbättra samhällseffektiviteten eftersom det då är lättare att samla invånare och få dem att jobba mot ett gemensamt mål, dvs. minska de sociala transaktionskostnaderna. Social tillit beskriver hur individer skapar nya kontakter med andra individer samt hur de sedan utnyttjar dem (Rothstein, 1998). Begreppsparet bonding/bridging handlar om det sammanlänkande och det överbryggande sociala kapitalet mellan och inom olika grupper, det finns här stora likheter med den sociala tilliten. Det sammanlänkande sociala kapitalet är inåtblickande mot gruppen samt exkluderande mot individer som inte befinner sig inom den specifika gruppen. Det sammanlänkande sociala kapitalet utgör grunden för ömsesidighet och en starkare *vi-känsla*. Det överbryggande sociala kapitalet är till skillnad från det sammanlänkande kapitalet utåtblickande och det finns där ingen skillnad på olika grupper eller individer, man delar i grunden samma mål och värderingar. Det överbryggande sociala kapitalet kan bidra med olika tillgångar samt med informationsspridning

mellan grupperna. De båda formerna av socialt kapital är viktiga. Det sammanlänkande kapitalet har oftast vuxit fram under flera generationer och det ligger även till grund för att få en stark sammanhållning inom ett samhälle eller en grupp. Det överbryggande sociala kapitalet fungerar istället som ett nätverk av kontaktskapande och underlättar därför samarbeten mellan olika grupper från skilda samhällen eller grupperingar (Putnam, 2001). Jag har i denna text använt social tillit och socialt kapital som synonymer då skillnaderna mellan begreppen är väldigt små och inte är relevant för min diskussion.

Diskussioner kring framtidstro eller oro inför framtiden (Hage, 2003) används i denna studie för att fånga och karaktärisera hur invånarna talar om en eventuell kommunsammanslagning. Om ett samhälle bygger på förhoppningar finns det en tro om att det kommer utvecklas till något bättre. Här finns också en grogrund för att utveckla en bred och omfattande överbryggande social tillit. I de samhällen där det finns en uttalad oro och förundran, finns det ofta en nostalgisk dröm där det finns en misstro mot människor och grupper utanför det egna sammanhanget och en jakt på syndabockar.

Den andra delen av analysen bygger på Habermas (1987) diskussion om system och livsvärld. Det är en teori som bygger på hur den levda världen (livsvärlden) rationaliseras av olika system i samhällets uppbyggnad. Begreppet bygger på ett deltagarperspektiv samt ett mer övergripande samhällsteoretiskt perspektiv. Livsvärlden är uppbyggd av invånarna på en specifik plats. Den bygger på hur folk upplever den levda världen där bland annat kulturella, sociala och personliga aspekter spelar roll (Andersen, 2003). Livsvärlden har även tydliga kopplingar till den sociala tilliten och det sociala kapitalet. I denna uppsats kommer den sociala tilliten och det sociala kapitalet ses som grundstenen i livsvärlden.

De system som finns kan ses som ett socialt handlingssystem. Makt och pengar används oftast som ett exempel på styrmedel i de konstruerade systemen. Systemen är uppbyggda för att rationalisera och effektivisera livsvärlden. Systemen kommer ofta till uttryck genom statliga och kommunala myndigheter (Andersen, 2003). Systemen är ursprungligen konstruerade av och i livsvärlden men "vänder tillbaka" och försöker kolonisera livsvärlden, vilket kan skapa konflikter mellan grupperna i livsvärlden och systemen (Habermas, 1990:78). I denna uppsats kommer jag diskutera hur kommunsammanslagningen kan ses som ett uttryck för systemets kolonisering av livsvärlden.

Här är även begreppet social rörelse aktuellt (Melucci, 1992). En social rörelse är uppbyggd av tre byggstenar. Den första byggstenen handlar om att individerna visar solidaritet gentemot varandra inom gruppen. Den andra stenen bygger på att det måste finnas en social konflikt mellan gruppen och en utomstående grupp. Den tredje byggstenen handlar om att den sociala rörelsen vill utveckla det sociala samhället. Begreppet är särskilt relevant i diskussionerna kring hur Sottunga kommun samarbetar med andra små kommuner i en strid mot Landskapsregeringen.

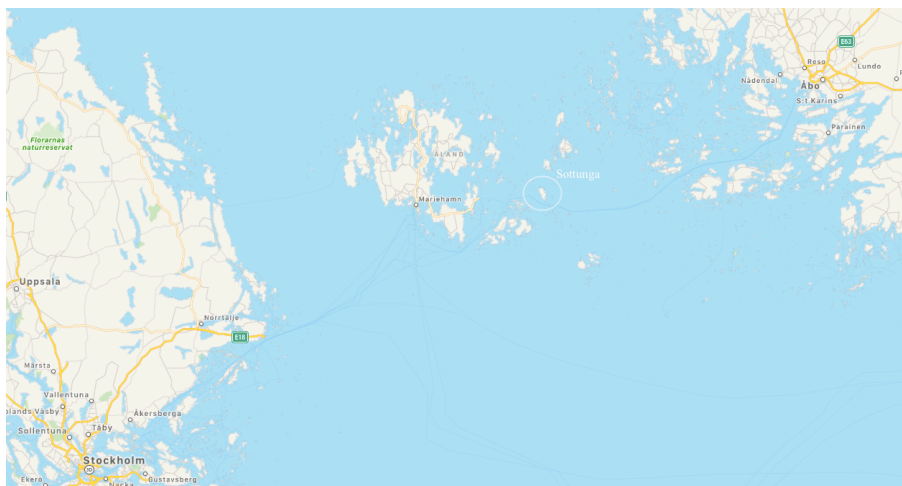
En övergripande analytisk ingång för mig har varit att betrakta intervjuaterialet som narrativ. Narrativ är ett sett att analysera hur individer på en plats pratar och berättar om en specifik sak. I denna text kommer begreppet narrativ att användas för att diskutera de platsberättelser jag fått ta del av i intervjuerna. Analysen fokuserar på att berättelsen innehåller två sidor: en som vetter mot hur berättaren faktiskt menar att något är och en som vetter mot berättandet och de *mallar* som finns för hur man talar om något. Dessa *mallar* kan ses som en del av en kollektiv tradition som bygger på en lokal diskurs. Beroende på hur individer talar om den levda verkligheten avgörs vad som vill

belysas av informanten, det gäller både möjligheter och problem (Hansen, 1998).

Vägen hit

Sottunga är en landsbygdskommun belägen i Ålands skärgård mellan Finland och fasta Åland. Kommunen består av fler mindre öar men huvudön där bland annat den sociala servicen är samlad ligger på *Storsottunga*. Det finns inga bilvägar från fasta Åland eller från Finland till Sottunga. Smidigaste sättet att ta sig till Sottunga är med hjälp av de färjor som servar öarna i skärgården. Det är med hjälp av de färjorna möjligt att åka mellan fasta Åland och Finland (Åland.travel, i.d.). Idag bor det 96 invånare på Sottunga (totalt på hela Åland ca.30000).

På Sottunga finns cirka 13 aktiva egenföretagare (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2016) samt en utbredd social service med bland annat bibliotek, andelshandel, skola och postombud (Sottunga Kommun, 2017). Kommunen hade under 2017 en arbetslöshet på 0% (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2018). Sottunga har även ett aktivt föreningsliv som består av sex större föreningar där alla jobbar ideellt med målet för en mer levande kommun. Majoriteten av det arbete som utförs inom kommunen sker också genom ideella krafter. De förtroendevalda i kommunen tar till exempel inte ut arvode för de möten de närvarar vid och mycket pappersarbete samt uppdateringar av webbsidor utförs ideellt av kommunens medborgare.

Figur 1. Karta över delar av Östra Svealand, Egentliga Finland samt Åland med skärgård. Sottunga är markerad med en vit ring. Källa: Apple kartor. Bearbetad av Fredrik Svanberg

Sottunga är en av de 16 kommuner som kommer att påverkas av den planerade kommunsammanslagningen som Ålands landskapsregering¹ planerar genomföra före år 2020. Då ska de idag 16 kommunerna bli fem större kommuner. Det menar Ålands Landskapsregering (LR) ska ge kommunerna fördelar genom att de blir större geografiskt, invånarmässigt samt ekonomiskt. LR anser inte att det är hållbart att varje kommun, där Sottunga är minst, måste erbjuda skola och social service. LR menar att uppdelningen i dagsläget är oekonomisk samt att flertalet av Ålands kommuner går med ekonomisk förlust. Denna förlust beror bland annat på sjunkande invånarantal i landsbygds-kommunerna, stigande medelålder samt en allt mer utbredd urbanisering. I planen för kommunsammanslagningen ska Sottunga slås ihop med två av de andra skärgårdskommunerna, Kökar och Föglö. Efter sammanslagningen ska den gemensamma kommunen gå under namnet Södra skärgården (Yle nyheter, 2017).

¹ Ålands landskapsregering är den verkställande myndigheten som har ansvar för det område som utgörs av Ålands självstyrelse.

Figur 2. Översikt över dagens 16 kommuner. Källa: Yle Nyheter. Bearbetad av Fredrik Svanberg

Figur 3. Översikt över den planerade kommundragningen. Källa: Yle Nyheter. Bearbetad av Fredrik Svanberg

Sottungabor som spenderat hela eller större delen av sitt liv på ön beskriver Sottungas historia som levande och framgångsrik. Sottunga har tidigare på grund av den geografiska platsen varit relativt frånkopplad från andra större samhällen på Åland, arbetsmöjligheter har det i däremot ändå funnits gott om. Invånarantalet var högst runt 1930-talet då kommunen hade 400 invånare, därefter har invånarantalet ständigt sjunkit. Sottunga har alltid varit en viktig plats eftersom ön

ligger precis i farleden mellan Sverige, Åland och Finland. Lots var därför ett vanligt yrke för de boende på ön. Det fanns fram tills 1980 en telefoncentral som styrde telefontrafiken mellan Åland och Finland. De som inte jobbade i telefoncentralen eller som lots hade skapat egna arbeten som de kunde livnära sig på. Stora yrken var bland annat lantbrukare och fiskare. Vid mitten av 1900-talet minskade dock mängden fisk i vattnet runt Sottunga. Det bidrog till att antalet invånare som kunde livnära sig på fiske sjönk drastiskt. När sjöfarten kunde skötas mer maskinellt och med hjälp av teknik försvann många arbetstillfällen för lotsarna. På 1980-talet lade även telefoncentralen ned, vilket bidrog till att det då vart svårare att livnära sig på ön. Detta bidrog i sin tur till att en stor del av invånarna i kommunen flyttade till närliggande kommuner eller till samhällen där det var lättare att få ett arbete.

Innan industrialiseringen på 1800-talet fanns det 13 aktiva lantbrukare på Sottunga. Efter att jordbruket började effektiviseras har även antalet aktiva lantbrukare minskat. Idag är det endast en aktiv lantbrukare som sköter all odling på ön. Sottunga har alltid haft svårt att skapa arbetstillfällen på grund av sin geografiska position samt sin småskalighet sett till antal invånare på ön. Trots att invånarantalet sjunkit drastiskt har ingen förening eller organisation försvunnit eller lagt ner. Genom kommunens geografiska position har Sottunga som nämnt tidigare fått klara sig mycket själva genom historien. Det har bidragit till att många invånare idag jobbar som entreprenörer eller är egna företagare. Kommunen är idag Sottungas största arbetsgivare. På Sottunga finns det däremot ett flertal småskaliga verksamma företag som till exempel grönsaksodling, lantbruk och tvåttillverkning. Den service som fanns för invånarna på 1930-talet finns i princip fortfarande kvar. Det lokala bankkontoret har dock tvingats lägga ner på grund av ett lågt kundunderlag. Anledningen till att kommunen fortfarande kan

erbjuda dessa tjänster bygger på det täta samarbete mellan invånare, föreningar och kommun där alla ställer upp för varandra. Både kommun och invånare jobbar för att ha en fortsatt levande bygd som kan locka nya invånare.

Informanterna

Under min tid på Åland intervjuade jag totalt sju invånare. Eftersom jag ville ha spridning på mina informanter gjordes ett aktivt val att intervju invånare med olika bakgrund och ålder. Den första intervjun var med Björn Rönnlöf som är kommunsekreterare i Sottunga kommun. Han är uppvuxen på Sottunga men har varit bosatt i Finland under 40 år innan han återigen flyttade tillbaks till Sottunga. Kerstin Lindholm intervjuades också, hon är skoldirektör på Sottunga, Kökar och Föglö. Hon bor på Sottunga men jobbar även två dagar i veckan i Mariehamn. Jag intervjuade även Sara Johans som är uppvuxen på Sottunga och som nu driver en grönsaksodling på fasta Åland. Hon är ansvarig för kommunens hemsida och har tät kontakt med kommunen på Sottunga. Jenny Nylund som är egenföretagare på Sottunga ställde också upp på att bli intervjuad. Hon är politiskt insatt och har en aktiv roll i diskussionerna kring kommunsammanslagningen där hon bland annat gjort flera insändare till Ålands lokala tidning. Siv Törnroos, boende på Sottunga och ansvarig för det lokala postombudet på ön intervjuades. En annan informant var Charlotta Bäcksbäck som jobbar på andelshandeln och är en drivande kraft i samhället. Helena Ivarsson lät sig också bli intervjuad. Hon är boende på Sottunga och driver en grönsaksodling samtidigt som hon jobbar som hemvårdare i kommunen.

2. Framtidstro & Lokal tillit

När någon annan utifrån påverkar vårt samhälle, när man inte förstår hur det är uppbyggt och varför det fungerar, så ställer man ju till det. Det ser du ju när du ser hur det ser ut här idag då, ett jordbruk kontra tolv små. Då förstår man ju varför det inte lever här. Vi har inga arbetsplatser, de är fräntagna oss. Det är inte vi som har bestämt att de ska tas bort, det har någon annan gjort. Om någon bestämmer att vi ska slås ihop på grund av att någon politiker tycker att det blir mycket bättre så säger vi det att det tycker inte vi, det fungerar inte för oss, då är det någon uppifrån som bestämmer och inte underifrån (Helena).

Sottunga beskrivs av dess invånare som en bygd med en stark platskänsla där majoriteten av invånarna i kommunen är drivande, bryr sig om varandra samt jobbar för kommunens och samhällets bästa. Det finns en framtidstro bland befolkningen som ser ljus ut. De förväntar sig att samhället kommer fortsätta utvecklas, förhoppningsvis till det bättre. Men samtidigt som informanterna talar om framtiden smyger det sig även in en oro inför vad som ska komma att ske med samhället på Sottunga. En förändrad samhällsstruktur och ökande intrång från externa institutioner lyfts bland annat upp som stora orosmoment. Många menar att Sottunga fungerade bättre förr i tiden och de önskar att samhället skulle se ut så än idag (jfr. Frykman et al., 2009). Orosmomenten kommer enligt de intervjuade ursprungligen från utomstående och överstatliga organisationer och institutioner. Invånarna är rädda för beslut som inte Sottunga kommun varit med om och tagit men som de ofrivilligt påverkas av. Inom kommunen finns det en stark känsla av att de problem som uppkommer skapas av andra beslu-

tande organ. Det kan kopplas ihop med ett dåligt överbryggande socialt kapital och med de system som närmar sig samhället och livsvärlden. De beslut som tas av de statliga eller överstatliga institutionerna bidrar bland annat till ökande pappersjobb och kontroller som ska genomföras i till exempel andelshandeln. *Somliga har redan gett upp för att ingenting funkar ändå och de (invånarna) orkar inte* (Charlotta). Hos vissa invånare i bygden har den drivande glöden för bygden dött ut. De har gett upp hoppet om att kommunen återigen ska bli en blommande kommun i skärgården med arbetsplatser och med ett växande befolkningsantal. Den övergripande viljan om att Sottunga kan klara detta lever däremot vidare, främst bland den något yngre befolkningen som fortfarande har energi och vilja för att vidareutveckla kommunen. *Vi (Sottunga) har alltid fungerat och söker alltid lösningar så att vi skall fungera och försöker göra allt enligt de bestämmelser som finns* (Kerstin).

Det sociala kapitalet

Det sociala kapitalet i bygden är stort eftersom alla känner alla, vid både för- och efternamn samt adress, vilket informanterna lyfter fram som positivt. De vet vem som är bra på vad och vem som ställer upp på vad. Det har bidragit till att alla hjälper alla samt att invånarna har stor kunskap om de andra på ön. Det starka sociala kapitalet och tilliten mellan invånarna kan vara en bidragande orsak till att sammanhållningen i kommunen är så stark som den är. Det finns ingen misstro mellan invånarna och alla kan lita på varandra (jfr. Frykman et al., 2009:14). Eftersom Sottunga är en ö har invånarna alltid varit tvungna att samarbeta vilket har bidragit till att det sociala kapitalet alltid varit starkt på platsen. Den starka sammanhållningen och de förutsättningar kommunen tidigare haft, har bidragit till att det sammanlänkande kapitalet (bonding) har stärkts i samhället. Eftersom Sottunga är en ö har invånarna och kommunen länge levt med ett svagt överbryggande

socialt kapital. Tack vare dagens teknologi och globalisering har däremot det överbryggande sociala kapitalet genom bland annat internet blivit mer aktuellt och påtagligt för invånarna. På grund av den låga tilliten till andra organisationer och institutioner bland invånarna har dock fler konflikter skapats. Hade det överbryggande sociala kapitalet, relationerna och tilliten varit starkare till de styrande institutionerna skulle systemen ha lättare att närma sig den levda världen (jfr. Putnam, 1993:173ff)

Det eniga folket

Sottunga är enligt de intervjuade ett enigt folk. *Alla invånare i kommunen drar åt samma håll. Det måste man ju för att det ska fungera* (Siv). Det finns en tilltro och känsla för medmänniskorna som är svår att finna i större samhällen där kunskapen om andra inte är lika stor och där det sociala kapitalet inte är lika starkt (jfr. Davies et al. 1995). Majoriteten av invånarna sitter även med i någon av kommunens nämnder. Det bidrar till att en stor del av invånarna får sin röst hörd och direkt kan vara med och påverka de beslut som tas. Genom kommunens småskalighet är det inte långt mellan de styrande politikerna i kommunfullmäktige och invånarna vilket skapar en stark lokal demokrati med korta och snabba beslutsvägar, vilket dels är möjligt genom det starka sammanlänkande sociala kapitalet. Trots den småskalighet som råder på ön anser informanterna att kommunen fyller de uppgifter en kommun ska uppfylla. Informanterna menar att kommunen jobbar för invånarnas bästa, de sköter hemsjukvård för de gamla, skola, bibliotek och ser till att alla praktiska saker i samhället fungerar. Eftersom inte skatteintäkterna i kommunen täcker alla kostnader som uppstår för att kunna erbjuda detta, har kommunen tidigare fått bidrag från LR, något de däremot inte längre får. Enligt informanterna hålls samhället och kommunen ihop genom invånarnas engagemang och tack vare sammanhållningen som finns mellan invånarna. Alla hjälps

åt och jobbar mot ett gemensamt mål, att utveckla bygden och få den mer attraktiv för turister och nya invånare. Det finns dock vissa som menar att det finns brister i litenheten. På grund av kommunens småskalighet är det till exempel svårt att ha flera anställda kommundienstmän. Björn som är kommunsekreterare jobbar till exempel mycket ideellt inom kommunen och på grund av att det är mycket jobb till liten betalning förstår jag på Björn att det är svårt att locka fler att engagera sig i de högre positionerna i kommunen.

Det finns lite brister i litenheten ibland, just för att till exempel han som är kommunsekreterare har väldigt mycket på sitt bord. För att i en liten kommun är det så att man jobbar mer aktivt fysiskt än att man sitter bakom ett skrivbord än vad man är i större kommuner. Han sitter ensam på sitt kansli och han har ingen sekreterare, så han har ingen han kan skyffla vidare pappersarbete till. Jag har sett att han är med och möblerar lägenheter när folk ska flytta in och han är nere i hamnen och fixar med grejer. Det blir liksom så när han inte har några andra människor där på sitt kansli som han kan delegera någonting till så måste han göra allting själv (Jenny).

På Sottunga är som nämnt tidigare den sociala tilliten stark mellan både invånare och kommun. Den sociala tilliten gentemot andra beslutande organ och människor utanför kommunen är dock inte lika stark, det är ett lågt överbryggande socialt kapital på platsen. Det finns där en stark skepsis eftersom invånarna på ön menar att de utomstående inte vet hur samhället fungerar på Sottunga, en kunskap som enligt informanterna behövs för att kunna ta välgrundade beslut som är an-

passade till lokala förutsättningar. Invånarna önskar att politikerna i landskapsregeringen skulle besöka alla kommuner och lära sig hur de fungerar samt lyssna på invånarna för att få en bredare kunskap om vad de har för åsikter och hur de önskar styra det samhälle de bor i. Detta visar att det finns ett intresse hos invånarna att öppna upp det sammanlänkande kapitalet och släppa in det överbryggande sociala kapitalet. Jag får dock känslan av att invånarna inte får något gensvar från bland annat LR vilket raserar det överbryggande sociala kapitalet istället för att bygga upp det, initiativet behöver komma från båda håll. De intervjuade menar att det finns en stor okunskap bland politikerna i de mer övergripande styrande organen på Åland och i EU. De pekar på att alla samhällen är olika uppbyggda och att de därför ska behandlas utefter de förutsättningar som de i dagsläget har, något bland annat EU inte tar hänsyn till. Genom denna undergrävning av samhällets starka gemenskap och sammanhållning blir gränserna mot *de andra* skarpare. Det starka sammanlänkande sociala kapitalet bidrar till att invånarna känner sig hotade av *de andra*, utanför gränserna. Närvaron av de övergripande styrande organen har enligt invånarna bidragit till att glöden hos de engagerade dött ut. Genom krånglig byråkrati samt fler lagar och regler som inte är anpassade till små samhällen känner invånarna sig överkörda och bortglömda, de menar att många regler och lagar passar stora städer och samhällen men att Sottunga med 96 invånare inte passar in i den ramen. Informanterna menar att de blir felbehandlade vilket i sin tur bidrar till en döende landsbygd. Det är tydligt hur systemen försöker närma sig och delvis kolonisera livsvärlden, något som inte uppskattas av invånarna på Sottunga eftersom det överbryggande kapitalet är lågt och därmed även tilliten. Helena lyfter upp ett exempel som rör lantbrukarna på Sottunga där hon menar att om lantbrukarna hade fått fortsätta med lantbruket utan statlig och överstatlig styrning hade det fortfarande varit 13 aktiva lantbrukare på ön. Genom de beslut som tagits har de dock varit tvungna att

lägga ner verksamheten vilket har bidragit till att det idag endast finns en aktiv lantbrukare på ön, systemen har här undergrävt och koloniserat en del av livsvärlden.

Lokal demokrati

Det är inte bara känslan av okunskap som har bidragit till att invånarna känner som de gör. Kommunen har som tidigare nämnt en kort beslutskedja. Beslut kan tas snabbt och besluten är anpassade till den lokala platsen. Informanterna menar att de inte känner att de inte får samma trygga känsla av *när de där borta* (Jenny) bestämmer hur kommunerna och samhällena ska se ut i framtiden. De menar att de beslut som tas av *de där borta* inte är förankrade hos befolkningen. Här är känslan för *vi och dem* tydlig och det grundar sig enligt informanterna i att Sottunga är en ö utan fasta transportmöjligheter till varken Åland eller Finland. Stora geografiska och tidsmässiga avstånd bidrar till att de inte har samma koppling till fasta Åland och LR som många andra kommuner har.

Vid ett beslut om sammanslagning skulle Sottunga gå ihop med Kökar och Föglö kommuner. Jenny som nämnt tidigare är entreprenör, politiskt insatt och boende på Sottunga, lyfter extra tydligt upp rädslan för att den sociala service som idag finns i kommunen kommer att läggas ner eller flyttas till någon av de andra två större öarna vid en eventuell sammanslagning. Samtliga informanter lyfte även upp frågan om den planerade omdragningen av färjelinjen mellan fasta Åland och Sottunga. Det är även i det fallet tydligt att se den bristande tilliten till de styrande politikerna i LR som ska ta ett beslut i frågan. Eftersom LR inte varit ute och fört en medborgardialog eller genomfört debatter med medborgarna, har tilliten till LR minskat ytterligare. Detta har påverkat de sociala relationerna mellan de två grupperna negativt. Det

kan i sin tur bidra till att det blir svårare för de externa institutionerna att närma sig livsvärlden eftersom det överbryggande sociala kapitalet är lågt vilket även kan bidra till att demokratin på platsen kan ta skada (jfr. Warren, 1999:310ff). Den rationalisering som LR genomför kommer bland annat till uttryck genom centralisering av samhällsin-teraktioner som till exempel skola och åldringsvård. Detta är helt i linje med det instrumentella förnuft som präglar systemet och som konstaterar att större enheter är mer ekonomiska och demokratiska, vilket bidrar till att verksamheten kan drivas mer professionellt.

Det finns tydliga mönster i dessa förtroendesvackor. Efter att ha utfört mina intervjuer och varit på platsen är det tydligt att *vi-identiteten* bygger på platsens historia och de normer som har utvecklats på platsen under årens gång. Invånarna på Sottunga ser sig själva som en del av något större än som en enskild isolerad individ. På Sottunga är det viktigt att inte enbart tänka på sig själv utan egot måste ibland förbises för att vara med och bidra och ta del av livsvärlden som finns på platsen. Med det menas att alla hjälper alla för att få samhället att hålla ihop även i framtiden.

Vi har varit tvungna att hålla ihop för Sottunga, alla har behövts för att vi ska kunna ro detta i land. Man gör ju mycket saker här frivilligt bara för att det ska fungera. Även folk som inte är så förtjusta i varandra samarbetar (Charlotta).

Att kommunen tidigare fått klara sig själv, med endast mindre bidrag från LR, har bidragit till det starka sammanlänkande kapitalet hos befolkningen. Frånvaron av det överbryggande kapitalet kan vara en

bidragande orsak till att det idag har skapats ökade motsättningar mellan kommunen och LR. Genom den starka sammanhållningen på Sottunga och på grund av de svaga relationerna till LR är det svårt att komma vidare i frågan om en kommunsammanslagning. Det är viktigt att både det sammanlänkande och överbyggande sociala kapitalet är i balans för att de befintliga motsättningarna ska brytas ned och på så sätt underlätta arbetet med en sammanslagning (jfr. Svendsen, 2006). Utifrån vad informanterna har berättat för mig har jag förstått det som att detta är en av anledningarna till varför situationen ser ut som den gör. Ett läge med två grupper där ena gruppen inte är samarbetsvillig eller har förtroende för den andra gruppen. För att den sociala tilliten ska växa krävs en ömsesidighet mellan de två grupperna. Ett starkare överbyggande kapital skulle bidra till bättre kommunikation samt fler öppna broar mellan grupperna, vilket ger ett ökat förtroende och mindre konflikter mellan parterna (Brough et al. 2006:407).

Genom intervjuerna och olika lokala dagstidningar har jag fått känslan av att kommunerna och LR har hamnat i ett dödläge där majoriteten av kommunerna på Åland inte vill samarbeta med LR för att de är en annan ”grupp” och inte har någon tillit till dem. Detta kan vara en följd av att det överbyggande kapitalet är lågt mellan kommunerna och LR, vilket i sin tur försvårar arbetet med att utveckla samhällena (jfr. Field, 2003). Enligt Helena behöver politikerna i LR komma ut och bekanta sig med samhället och de problem och förutsättningar som finns. Det skulle enligt henne skapa en bättre närhetskänsla till de styrande politikerna vilket skulle kunna bidra till ett ökat förtroende och ett starkare överbyggande socialt kapital.

Koloniserar livsvärlden?

Den levda världen (livsvärlden) på Sottunga är i ständig förändring på grund av att systemen tränger sig på och rationaliserar den (jfr. Ha-

bermas, 1987:153ff). Sottunga har genom historien haft en stark motståndskraft mot systemen. Samhället på Sottunga har alltid varit utsatt för olika rationaliserande ingrepp som till exempel uppbyggnaden av kommunen med fullmäktige och nämnder. De senaste åren har fler och större ingrepp kommit till uttryck genom bland annat LR vilket har bidragit till att invånarna nu tydligare känner av samhällets rationalisering då det nu sker i en allt snabbare takt.

På Sottunga är det de sociala interaktionerna i den levda verkligheten som upplevs som viktiga och betydelsefulla för invånarna. Eftersom systemen består av mer anonyma och sakliga relationer som främst existerar på olika ekonomiska marknader och inom olika statliga myndigheter känns de mer avlägsna och opersonliga för invånarna (Habermas, 1987:158f). De system som nu försöker påverka och undergräva livsvärlden på Sottunga får svårare att närma sig samhället på grund av det bristande överbryggande kapitalet. Det kan i sin tur skapa konflikter och motsättningar mellan den levda verkligheten och systemen (jfr. *ibid.* 159ff). Eftersom livsvärlden är tydligt utformad på platsen och det sammanlänkande kapitalet är starkt blir det som nämnt tidigare svårt för det överbryggande kapitalet och systemen att ta sig in i Sottunga och påverka livsvärlden. Hade det överbryggande kapitalet varit starkare mellan Sottunga och LR hade det troligtvis varit lättare för systemen att påverka den levda världen då tilliten till de styrande politikerna hade varit större.

Den oroskänsla som idag finns bland invånarna på Sottunga inför framtiden hade troligtvis inte varit lika påtaglig om det överbryggande kapitalet hade varit starkare. Det överbryggande sociala kapitalet kräver i detta fall ett starkt vertikalt socialt kapital som kopplar samman individer från olika hierarkiska nivåer i samhället vilket kan underlätta för systemen att närma sig livsvärlden (jfr. Putnam, 1993).

Sottunga har en befolkning som för det mesta ser positivt på framtiden men det finns även en viss oro för hur framtiden ska bli och hur de kan komma att bli påverkade av de beslut som tas av de övergripande styrande organen. Informanternas inställning till framtiden är övervägande positivt och de har flertalet idéer på hur de ska kunna utveckla samhället i önskad riktning. De menar att det finns en fortsatt tro på att de kan klara sig själva som en självständig kommun där invånare har det bra och där det finns arbetstillfällen. Det finns dock ett återkommande tema i de intervjuer jag har utfört. Många av informanterna har lyft upp hur livet och samhället var uppbyggt förr i tiden. De ser samhället som en nostalgisk dröm om hur det var förr i tiden. En nostalgisk dröm som vetter mot hur samhället blomstrade under den period då det var många elever i skolan, när det fanns mycket jobb och när den lokala demokratin var stark. Livsvärlden hade förr inte lika stora påtryckningar från systemen som de idag har. Björn berättar för mig hur det var att leva på Sottunga förr i tiden. Han säger att samhället fungerade bättre när det var fler boende på ön. När kommunen hade fler invånare var det fler elever i skolan, det fanns fler jobb och det var mer liv på byn. Även hos de yngre som inte har samma historiska erfarenhet går det ändå att tyda en viss oroskänsla för den förändring som just nu sker. De ser en minskad service samt att *landsbygden blöder* (Helena). Det finns en oroskänsla över att de förändringar som just nu sker påverkar samhället så illa att det i framtiden inte kommer finnas något samhälle att återvända till på Sottunga. Informanterna menar att systemen utvecklar samhället i fel riktning. *Man måste flytta ut nu om det ska finnas något att flytta ut till* (Sara).

Invånarnas framtidshopp och orosmoment mäts i vad invånarna vill göra hållbart. Det invånarna på Sottunga vill uppnå är social hållbarhet. De sociala effekterna berör främst de relationer som finns mellan

människor men även hur möjligheterna för att leva det liv de önskar leva påverkas. De sociala effekterna kan därför bland annat handla om en känsla av trygghet i vardagen, att ha andra människor i sin omgivning eller tillgång till en grundläggande samhällsservice (jfr. Hage, 2003).

Enligt informanterna är invånarna i kommunen rädda för att gemenskapen och samhällsfunktionerna blir hotade av systemens framtida kolonialisering av livsvärlden. Informanternas mål är att samhället ska fortsätta utvecklas utefter de mervärden som idag finns på platsen. De vill att fler ska vilja flytta till Sottunga samt att den sociala servicen ska finnas kvar. Lyckas invånarna med sitt mål kan det bidra till att det sammanlänkande sociala kapitalet stärks samt att misstron mot *dem* stärks ytterligare då invånarna bevisar att de fortfarande kan klara sig själva (jfr. Hage, 2003).

3. Mobilisering & Interaktioner

På Sottunga har som nämnts tidigare den geografiska positionen bidragit till att invånarna varit tvungna att mobilisera, främst för att få en fortsatt utveckling men även för få samhället att gå runt. Det har i sin tur bidragit till det narrativ som idag finns på Sottunga. Informanterna beskriver Sottunga som en plats där öppenhet och hjälpsamhet gentemot varandra är en självklarhet. Butiken som finns på Sottunga drivs till exempel genom ideella krafter där de boende på ön är med och äger affären.

Det må leva med hjälp av allas krafter, //...// genom att det är ett kooperativ och att alla är medlemmar så jobbar vi alla för det, Lotta är den enda anställda. När färjan kommer iland så lastar den av sina varor här och så ska de köras upp till butiken och det turas vi om att göra på cirka 15 personer.//...// alla medlemmar känner en viss köptrohet, alla går dit och handlar för att affären ska bli kvar (Björn).

Denna mobilisering yttrar sig främst genom en kollektiv handling med målet att förändra samhället samt en stark *vi-känsla* (Melucci, 1992:23ff). På Sottunga har samhället byggts upp genom ideella krafter och genom aktivt deltagande i olika projekt. Det har i sin tur bidragit till att kommunen blivit mer självständig än många andra kommuner på Åland. Genom Sottungas småskalighet skiljer kommunstrukturen sig något från andra kommuner. I princip alla invånare sitter till exempel med i någon nämnd och de tar inte ut något arvode från mötena. Mycket av det arbete kommunstyrelsen utför sker ideellt. Detta har i sin tur bidragit till kommunens uppbyggnad och struktur bland annat hålls samman av de ideella krafterna i samhället. Denna sammanhållning skapar i sin tur en starkare *vi-känsla* och ett starkare sammanlänkat socialt kapital. Jenny menar att när alla invånare går ihop och jobbar för något gemensamt blir det alltid bra och sammanhållningen stärks ytterligare. Den konflikt som idag finns mellan LR och kommunen menar Jenny bidrar till att en starkare sammanhållning mellan invånarna skapas och ett allt större motstånd mot det överbyggande sociala kapitalet och systemen bildas.

LR har som nämnts tidigare gett bidrag till driften av kommunen vid lägen där kommunen har behövt mer pengar. Det är dock något de har slutat med, de menar att kommunerna inte kommer att behöva extra tillskott om de går ihop och skapar större och färre kommuner. Siv ser detta som att LR utövar sin makt på ett felaktigt sätt. Hon menar dessutom att LR inte lyssnar på lokalbefolkningen i kommunerna som är emot en sammanslagning.

*Jag läste i dagens tidning att det skulle stå de kommuner som inte går ihop dyrt säger landshapsregeringen, jag tar det som en hotelse. De som har hunnit längre i arbetet med sammanslagningen får mer pengar än vad vi som inte har kommit lika långt får. Så på det sättet tror jag det hade varit bättre om det skulle kommit från oss själva och att det skulle få ta den tid det tar. //..//
Man blir med klorna ut då (Siv).*

Ideellt arbete

Som tidigare nämnt tar inte invånarna som arbetar för kommunen ut något arvode för det jobb de utför. Det bidrar till att kommunens administrativa kostnader är minimala. De flesta invånarna är på något sett aktiva inom kommunen. *Alternativet förskräcker, ställer inte jag upp nu så slås vi ihop* (Björn). Detta bidrar till att invånarna identifierar sig mer med varandra och det sammanlänkande kapitalet stärks ytterligare. Invånarna tillhör samma sociala rörelse och de accepterar därför varandra i en allt högre grad. Eftersom invånarna nu känner sig mer bekväma med varandra kommer troligtvis känslan av en kollektiv identitet att skapas (jfr. Melucci 1992:23ff). I en social rörelse är den kollektiva identiteten central. Det är möjligt att se den kollektiva iden-

titeten på Sottunga genom att titta på hur invånarna visar solidaritet med varandra. Det handlar bland annat om hur de utbyter idéer, hur de utför saker samt att de som nämnt tidigare jobbar mot samma mål (jfr. Melucci, 1992:10). På Sottunga jobbar alla mot samma mål, att utveckla samhället i den riktning invånarna och kommunen önskar. Genom invånarnas starka sammanlänkande sociala kapital och individernas oroskänsla för framtiden fungerar alla med varandra trots att det finns motsättning och intriger mellan invånarna. *Alla håller ihop, alla kan inte älska alla men när det väl gäller så är vi på samma sida* (Charlotta).

Bristande kommunikation

Mobiliseringen bland invånarna och det svaga överbryggande sociala kapitalet har bidragit till att konflikten trappats upp mellan kommunen och LR. Det finns en känsla hos invånarna att LR inte lyssnar på de förslag och tankar som invånarna har. Invånarna i skärgården har därför bland annat utfört olika praktiska handlingar som att till exempel stoppa en skärgårdsfärja från att fortsätta sin planerade tur. Huvudmotivet till det var att få kontakt med LR och för att få möjligheten att framföra sina åsikter och tankar angående deras beslut, något informanterna menar att LR vanligtvis inte lyssnar på.

Eftersom det är skärgården och landsbygden som påverkas så ska väl de få vara med? Det hade varit bättre om initiativet kom underifrån (kommunerna) för att då hade man kommit fram till lite andra lösningar//...// Bristfällig kommunikation mellan LR och kommunerna är det som skapar dessa konflikter, ett rop på hjälp eftersom kommunikationen inte går fram. Jag tror att om det fortsätter

såhär att de där uppe ska ta alla "hårda" beslut som inte folk vill ha så kommer folket börja kupa mot regeringen
(Jenny).

Alla informanter menar att kommunikationen mellan invånarna och kommunen på Sottunga fungerar bra och att kommunpolitikerna jobbar för invånarnas bästa. De upplever dock som nämnt att det är svårt att få kontakt och genomföra en dialog med politikerna på LR. De menar att politikerna där oftast inte lyssnar på deras åsikter utan helt utgår från sina egna tankar och idéer om hur Åland ska se ut i framtiden. Informanterna menar att detta är ytterligare en faktor till att *vi-känslan* på Sottunga växer och att den redan infekterade konflikten med LR växer.

Sottunga kommun har utvidgat sina samarbeten med grannkommunerna för att jobba emot en kommunsammanslagning. Samarbeten som bland annat berör skola, omsorg och vissa administrativa arbeten. Det bidrar till att kommunen utvidgar känslan för *vi:et* vilket bidrar till att den kollektiva identiteten har växt från att endast finnas på Sottunga till att även inkludera de närliggande kommunerna. Det betyder även att det överbryggande sociala kapitalet mellan kommunerna har stärkts. Kommunerna har liknande åsikter i frågan angående kommunsammanslagningen och ingår därför på samma sida i konflikten vilket kan bidra till att det sammanlänkande kapitalet tillslut även inkluderar Kökar och Föglö. Detta kan dessutom ses som en social rörelse där kommunerna vill motverka en framtida eventuell sammanslagning. Dessa samarbeten mellan kommunerna går dock emot de normer som idag finns på Sottunga. Den övergripande normen är att de ska klara sig själva, utan inblandning från andra (jfr. Melucci, 1992:33). De närliggande kommunerna delar samma värderingar och normer vilket bidrar till att de kan gruppera sig gemensamt emot LR. Kommu-

nernas gemensamma överbryggande kapital mot LR har dock inte förändrats eftersom de fortfarande känner att LR inte lyssnar på deras tankar och åsikter. De samarbeten kommunen idag har med grannkommunerna har bidragit till att Sottunga, Kökar och Föglö har kommit varandra närmare. Indirekt tolkar jag dessa samarbeten som att kommunerna nu självmant och på eget initiativ jobbar mot en sammanslagning, fast på kommunernas villkor istället för på LR:s villkor. Några informanter nämner även att de vill utveckla de samarbeten som finns men att de inte vill känna sig tvingade till det från högre beslutande organ. Enligt informanterna bidrar detta till att de kan utforma kommunen/kommunerna så att det passar deras förutsättningar och villkor. Informanterna är alltså inte intresserade av de system som kommer till uttryck genom LR utan kommunerna vill skapa egna system som är anpassade efter deras förutsättningar. Tack vare de påtryckningar som LR har gjort har dock känslan för *vi:et* och det överbryggande sociala kapitalet utvecklats mellan de tre kommunerna. Denna *vi-känsla* skulle även kunna bidra till att de orosmoment som finns hos befolkningen minskar. Samarbetena kan enligt informanterna stärka kommunerna vilket i sin tur kan bidra till att de får en starkare gemenskap och ett större utbyte av varandra då det sociala kapitalet/sociala tilliten ökar mellan invånarna på de tre öarna. Detta är något alla invånare på de tre öarna skulle tjäna på.

4. Berättandet om Sottunga

Som nämnts tidigare i texten framställs Sottunga av informanterna som ett enat samhälle där alla samarbetar och strävar efter samma mål. Sottunga beskrivs även som ett samhälle där det inte finns några motsättningar mellan invånarna och att majoriteten har samma åsikter i

viktiga frågor som rör samhället. Sottunga framställs dessutom av informanterna som en kommun som skiljer sig från andra kommuner. Detta bygger bland annat på att Sottunga är en ö utan fasta förbindelser till fasta Åland och Finland, samt på platsens historia. Det har i sin tur bidragit till att invånarna har en stark sammanhållning mellan de individer som lever på platsen. De litar däremot inte på folk som inte känner platsens egenskaper och förutsättningar. De menar att de som kan utveckla och styra samhället i framtiden är de som idag bor på platsen och som känner stället väl. Sottungaborna har vänt sig inåt (bonding) och vill inte släppa in andra beslutande organ.

Den bild informanterna försökte ge var att befolkningen och kommunen mår bra och att de alltid har klarat sig utan inblandning från andra. De menar att det inte finns något behov av någon sorts inblandning i framtiden heller. Efter att ha analyserat mitt empiriska material har jag dock funnit att det finns brister och tankar som går emot den bild som informanterna försöker ge mig. Detta hör ihop med den framtidstro och den oro som finns inför framtiden, alla vill att samhället ska fungera även i framtiden men vissa har insett att det finns brister och problem som måste åtgärdas för att samhället ska överleva. Vissa informanter menar att en kommunsammanslagning skulle kunna vara ett alternativ för att få samhället att fortsätta utvecklas, de vill däremot även i fortsättningen vara med och ta viktiga beslut som berör och påverkar invånarna på Sottunga.

De i grannkommunerna kan inte bestämma hur vi ska ha det här, de har absolut ingen aning om hur vi har det (Charlotta). Om inte grannkommunerna, som lever under likande förutsättningar, ska kunna ta beslut som är bra för Sottunga, hur ska då andra övergripande beslutande organ kunna ta beslut som gynnar Sottunga? Många av informanterna, bland annat Helena menar att det var bättre förr i tiden, de

lever i en nostalgisk dröm. En nostalgisk dröm som används av bland annat Helena för att kritisera nuet. Kommunen fick förr ta de beslut som påverkade samhället utan statlig och överstatlig inblandning. Det beskrivs av informanterna som ett mer effektivt koncept för Sottunga eftersom de styrande då kände de lokala förutsättningarna på platsen. Detta är ett exempel på hur invånarna i Sottunga ser på sig själva och samhället, de menar att det inte är möjligt för personer utanför Sottunga att ta beslut som passar in på platsen. Det bygger i sin tur på den bristande tilliten till andra grupper och institutioner.

Informanterna känner som nämnt tidigare en oro inför framtiden och de förändringar som sker, de lever i en nostalgisk dröm om hur samhället såg ut förr i tiden. Det pratas om kommunsammanslagningens fördelar och nackdelar på olika sätt beroende på vem man pratar med samt vilken ställning de har inom kommunen. De intervjuade är ense om att om det sker en förändring kommer Sottunga att missgynnas. *Oavsett om det blir en större eller en mindre konstellation så kommer Sottunga aldrig ha något att säga till om eftersom de är så små från början* (Björn). Invånarna beskriver sammanslagningen som något som kommer att missgynna kommunen och att samhället kommer att rasa samman vid en sammanslagning. De menar att de inte kan påverka de beslut som tas av LR vilket skapar en irritation mot LR där de känner sig överkörda och osynlighetsgjorda, vilket är ett tecken på ett bristande överbyggande kapital (bridging) och en bristande tillit.

En stark vilja och drivkraft

Kommunens tidigare kommunsekreterare har för flera år sedan insett detta och uttalat sig om att något var tvunget att göras åt kommunens uppbyggnad och drift.

Vi är som humlan; Vi flyger fast vi egentligen inte kan.

*Vi kan egentligen inte existera såhär men vi gör det ändå
för att vi vill (Helena).*

Kommunen och samhället på Sottunga liknas vid en humla. En humla som än flyger men som sakta dalar mot backen. Den hålls upp genom de ideella krafter som finns. Genom den starka vilja och sammanhållning från lokalbefolkningen vill de även i fortsättningen ha rätten att bestämma över det egna samhällets utveckling utan inblandning från andra. Denna starka vilja används även som ett motargument till sammanslagningen, de menar att det finns bevis på att kommunen klarar sig själva utan statlig och överstatlig inblandning. Genom de system som idag finns på platsen och den starka sammanhållningen hålls samhället ihop. Flera av informanterna antyder att om det kommer nya system till platsen är det inte säkert att samhället kommer att funka lika bra som det gör just nu.

Som nämnt tidigare beskrivs invånarna i Sottunga som väldigt samarbetsvilliga och att alla jobbar frivilligt gemensamt mot samhällets bästa. Det finns dock åsikter som visar på att det ideella arbetet inte alltid sker frivilligt utan att invånarna genom de normer som finns i samhället är tvungna att samarbeta och att sammanhållningen ibland kan kännas påtvingad.

Vi har varit tvungna att hålla ihop för Sottunga, alla har behövs för att vi ska kunna ro detta i land. Man gör ju mycket saker här frivilligt bara för att det ska fungera. Även folk som inte är så förtjusta i varandra samarbetar (Charlotta).

Avsaknaden av lokalt ledd utveckling

De informanter som anser att något behövs göras åt kommunernas sammansättning menar att tillvägagångssättet är fel. De menar att det hade varit bättre om initiativet skulle kommit underifrån, från lokalbefolkningen i kommunerna. Då hade de framtida dragningarna av nya kommungränser fått en annan utformning och LR hade inte riskerat att köra över invånare. Att invånarna får vara delaktiga i beslutsfattandet kan i sin tur bidra till en starkare demokrati. Informanterna tycker det är viktigt att jobba med ett underifrånperspektiv, där flyttas makten från de övergripande beslutsfattarna till en lokal nivå, vilket även kan stärka lokalsamhället. Skulle LR flyttat mer av beslutsfattandet till kommunnivå hade de sluppit de problem och motsättningar som finns idag. Skulle planerna på en sammanslagning kommit från lokal nivå hade troligtvis arbetet tagit något längre tid men besluten hade blivit bättre anpassade efter invånarnas önskemål. I detta fall tillämpar inte LR underifrånperspektivet (governance), vilket skulle underlättat deras arbete med att driva igenom förslaget om kommunsammanslagning (Pierre, 2000).

En kommun är även en juridisk person vilket Björn menar bidrar till att kommunen får en juridisk slagkraft i sitt agerande, något han är rädd att förlora vid en framtida sammanslagning. *Hur blir det sen? Jag brukar säga att man kan skrika ut i natten hur mycket man orkar men ingen kommer att höra (Björn).* Återigen finns det en oroskänsla över hur framtiden kommer att se ut samt hur de beslut som tas kom-

mer att påverka Sottungaborna, det bästa alternativet är enligt informanterna att fortsätta som man alltid gjort, där de beslut som berör det lokala samhället tas av kommunen.

Här är man ju rädd för att hamna i en position där till exempel tre kommuner har gått ihop där den största kommer att dra allt till sig, att all service kommer att hamna där och så kommer det bli så att alla får pendla till den orten. Med tiden kommer det bidra till att de andra samhällena töms, de blir bara semesterorter tillslut för att det finns inga arbetsplatser och ingen service och det går inte att leva där (Jenny).

Frågan om kommunsammanslagningen har fått bägaren att rinna över för många Sottungabor. Detta har resulterat i att åsikterna växt från att enbart handla om sammanslagningen till att även inkludera politiskt inflytande och olika system i samhället. De argument och tankar som nu kommer upp till ytan har legat och pyrt hos befolkningen under en längre tid. Nu har de dock fått nog och vill visa LR vad de menar och försöker därför visa sitt missnöje till de beslut som tas. Helena säger att allt inte kan drivas som EU vill där allt ska vara storskaligt. Hon menar att på ett ställe som Sottunga fungerar det inte att driva allt storskaligt, vilket bland annat beror på deras småskalighet och det tidsmässiga och geografiska avståndet till Åland, de andra öarna som ska ingå i deras kommun samt resten av omvärlden.

5. Vägen vidare

Jag sitter nu i hamnen och väntar på färjan som ska ta mig tillbaks till fasta Åland igen. Trots att det bara är slutet av mars värmer solen

skönt mot väggen där jag sitter och njuter. Dagen har bjudit på mycket känslor och tankar om framtiden på Sottunga. Genom de intervjuer och observationer som har gjorts har jag fått en stark känsla av bekymran och oro inför framtiden. Färjan anländer till hamnen och jag hoppar in i bilen och kör på. Det är samma färja som jag åkte med i morse. Framtiden för de boende på Sottunga är oviss, ingen vet riktigt vad som kommer hända och hur de beslut som tas kommer att påverka invånarna och framtiden på Sottunga. De motsättningar som idag finns hos invånarna mot en kommunsammanslagning är möjliga att se även på andra platser som befunnit sig i samma situation. Bara tiden kan utvisa hur livet på Sottunga kommer att påverkas av de beslut som kommer att tas. Samhällen behöver tid för att anpassa sig till förändringar som dessa.

6. Litteratur

- Andersen, H. 2003. Jürgen Habermas. I Andersen, H & Kaspersen, L (red). 2003. *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur
- Brough, M. Bond, C. Jenkins, D. Shannon, C. & Schubert, L. 2006. *Social meets identity: Aboriginality in an urban setting*. *Journal of Sociology*. 42(4), 396-411.10.1177/1440783306069996
- Davies, J.H., Mayer, R. C., Schoorman, F. D. 1995. An integrative model of organizational trust. *Academy of management Review*, Vol. 20, No 3, s.709-734.
- Field J. 2003. *Social Capital*. Routledge, London
- Frykman, J. Hammarlin, M. Hansen, K. Rothstein, B. Olofsdotter stensöta, H & Schierenbeck, I. 2009. *Sense of Community. Trust, Hope and Worries in the Welfare State*. I Löfgren, O & Bendix, R. (red.). *Ethnologia Europaea, Journal of European Ethnology, Special Issue: Sense of Community*. Volume 39:1. Copenhagen S: University of Copenhagen
- Habermas, J. 1987. *The theory of communicative action*. Vol. 2, Lifeworld and system : a critique of functionalist reason. Cambridge: Polity

- Habermas, J. 1990. *Kommunikativt handlande. Texter om språk, rationalitet och samhälle*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos
- Hage, G. 2003. *Against paranoid nationalism: searching for hope in a shrinking society*. Pluto Press: Merlin, Annadale, N.S.W: London.
- Hansen, K. 1998. *Välfärdens motsträviga utkant. Lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland*. Lund: Historiska media
- Kalaja, P. Menezed, V. Barcelos, A.M.F. 2008. *Narratives of learning and teaching EFL*. Londres: Palgrave/Macmillan
- Kommunförbundet. 2010. *Invånarnas syn på kommunernas verksamhet och organisation*. Rapport 2010:9
- Kvale, S & Brinkmann, S. 2013, 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2.Utpl. Lund: Studentlitteratur
- Melucci, A. 1992. *Nomader i nätet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Uddevalla: MediaPrint Uddevalla AB
- Pierre, J. 2000. *Debating governance: Authority, democracy, and steering*. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Putnam, R.D. 1993. *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS förlag.
- Putnam, R.D. 2001. *Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, B. 1998. *Variifrån kommer det sociala kapitalet?* I Socialvetenskaplig tidskrift. Nr. 2-3. S.164-171.
- Svendsen, G. L. H. 2006. Studying social capital in situ: A qualitative approach. *Theory and Society*. 35(1), 39-70.
- Teorell, J & Svensson, T. 2007. *Att fråga och svara*. Stockholm: Liber

Warren Mark E, 1999. "Democratic theory and trust" i *Democracy and Trust*. Red: Warren Mark E. Cambridge: Cambridge University Press.

Tryckta Källor

Regeringen. 2015. *OECD*. <http://www.regeringen.se/internationella-organisationer-och-samarbeten/oecd/> [2018-04-05]

Sottunga kommun. 2017. *Snabb fakta om Sottunga*. <http://www.sottunga.ax/kommunen/fakta-om-sottunga> [2018-04-07]

Yle Nyheter. 2017-04-11. *Ålands sexton kommuner ska bli fem*.
<https://svenska.yle.fi/artikel/2017/04/11/aland-sexton-kommuner-ska-bli-fem> [2018-04-08]

Åland.travel. *Sottunga, Den gröna ön mitt i farleden*. <http://www.aland.travel/sottunga.html> [2018-04-07]

Ålands statistik- och utredningsbyrå. 2016. *Antal företag 2008-2016(NI2008) efter år, kommun och bransch*.
https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik__FO/FO006.px/table/tableViewLayout2/?rxid=d436b138-04c7-42b9-a24b-2981f4fa9310 [2018-04-07]

Ålands statistik- och utredningsbyrå. 2018. *Arbetslösa arbetssökande 2000-2018 efter år, månad, arbetslöshetsmått och kommun*.
https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik__AR/AR004.px/table/tableViewLayout2/?rxid=4b893937-d79a-46fb-a843-949b4f74aee1 [2018-04-07]

Otryckta källor

Informant 1: Björn Rönnlöf, Kommunstyrelsens Ordförande, Muntligt möte 25.03.18.

Informant 2: Kerstin Lindholm, skoldirektör på Sottunga, Kökar & Föglö, Muntligt möte 26.03.18.

Informant 3: Sara Johans, Egenföretagare, Muntligt möte 26.03.18.

Informant 4: Jenny Nylund, Egenföretagare, Muntligt möte 27.03.18.

Informant 5: Siv Törnroos, Kock och postombud, Muntligt möte 27.03.18

Informant 6: Helena Johans, Egenföretagare, Muntligt möte 27.03.18

Informant 7: Charlotta Bäcksbacka-Karlsson, Anställd på andelshandeln, Muntligt möte 03.04.18.